

АНАЛИЗ НА ФАКТОРИТЕ, ОБУСЛАВЯЩИ НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИЗГРАЖДАНЕТО НА СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА НА ЕС

Гл. ас. д-р Моника Моралийска
Университет за национално и световно стопанство

Резюме

Социалното измерение на Европейския съюз е част от дебата за бъдещето развитие на Съюза. То е приоритет в приетата от лидерите на ЕС декларация на срещата в Рим на 25 март 2017 г., както и в Документа за размисъл относно социалното измерение на Европа на Европейската комисия, последвавал представянето на Бялата книга за бъдещето на Европа. На 17 ноември 2017 г. председателите на Европейския парламент, Съвета и Европейската комисия съвместно провъзгласиха създаването на Европейския стълб на социалните права. Изграждането на по-справедлива Европа е приоритет на настоящия състав на Европейската комисия (2014 – 2019 г.) и най-вероятно ще остане сред приоритетите и на следващия.

Докладът има за цел да анализира факторите, които според автора, предпоставят създаването на Социален стълб на ЕС. За целта авторът изпълнява следните задачи: разглежда в ЕС и България настоящата социална ситуация по отношение на показатели като безработица, риск от бедност и социално изключване, както и доходно неравенство; оценява различията в показателите на европейско и национално равнище; представя оценки на липсата на икономическо и социално сближаване в Съюза. Хипотезата на автора е, че социалният статус (като социални права, социално положение и доходно неравенство) на гражданите на ЕС, вариращо значително както между държавите членки, така и в отделните страни, е основен фактор за необходимостта от задълбочаване на социалната политика не само на национално, а и на съюзно равнище, както и за появата на Социалния стълб на ЕС.

Ключови думи:

ЕС, социална политика, социален стълб

Дебатът за бъдещето на Европа, появил се в резултат от наболелите проблеми в ЕС и необходимостта той и неговите държави членки да отговорят по-добре на очакванията на европейските граждани, вече е в центъра на дневния ред на ЕС. Негов важен принос, освен разговорът за продължаване на процеса на европейската интеграция, е и по какъв начин ще бъде продължено не само политическото и икономическото развитие на ЕС, а и социалното измерение на Съюза. В приетата от лидерите на ЕС декларация от срещата в Рим на 25 март 2017 г. бе поет следният ангажимент: *„В идните 10 години искаме Съюз, който да бъде безопасно, сигурно и благодатно място, да бъде конкурентоспособен, устойчив и социално отговорен, да има волята и способността да играе ключова роля в света и оформянето на глобализацията. Искामе Съюз, в който гражданите имат нови възможности за културно и социално развитие и икономически растеж“* (Европейска комисия, 2017а).

Европейската комисия добави своя принос към разискванията на 1 март 2017 г., когато представи *Бяла книга за бъдещето на Европа* (Европейска комисия, 2017б), последвана от *Документ за размисъл относно социалното измерение на Европа* (Европейска комисия, 2017в), а на 26 април 2017 г. към тези стратегичеки документи се присъедини и *Европейският стълб на социалните права* (Европейска комисия, 2017г).

Документът за размисъл относно социалното измерение на Европа отчита, че въпреки изключителните си постижения Европа все още е изправена пред редица икономически и социални предизвикателства, свързани с последиците от икономическата криза, недостатъците на отворените пазари и общества, иновациите и технологичните промени и съществуващото социално неравенство. Констатира се също постепенно укрепване на индивидуалните и колективните социални права в ЕС, както и подобрене на сътрудничеството със социалните партньори на европейско и на национално равнище, но и необходимостта в бъдеще дебатът да се съсредоточи върху социалното измерение на Европа. Заклучва се, че икономическите, социалните и политическите аргументи в полза на една социална Европа са солидни и предстоящата дискусия е по-скоро за постигане на консенсус относно формата, която тя да приеме в бъдеще.

На 17 ноември 2017 г. председателят на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер и министър-председателят на Швеция Стефан Лъв-вен бяха съвместни домакини на първата *Социална среща на върха на ЕС* от двадесет години насам (проведена е в Гьотеборг, Швеция), в която участваха лидерите на ЕС, с участието на председателите на инсти-

туциите на ЕС, държавните и правителствените ръководители, социалните партньори и други ключови заинтересовани страни. По време на Социалната среща на върха представителите на Европейския парламент, Съвета и Европейската комисия съвместно прогласиха *Европейския стълб на социалните права* (Европейска комисия, 2017д), който имаше за цел да подчертае ангажимента на лидерите на ЕС за спазване на принципите и правата в този стълб.

Стълбът затвърждава и допълва правата в европейското и международно право и се основава на 20 принципа в три категории: 1) Равни възможности и достъп до пазара на труда (образование, обучение и учене през целия живот; равенство между половете; равни възможности; активна подкрепа за заетостта); 2) Справедливи условия на труд (сигурна и гъвкава заетост; работни заплати; информация за условията на работа, защита при уволнение; социален диалог и участие на работниците; баланс между работа и личен живот; здравословна и безопасна работна среда, защита на личните данни); 3) Социална закрила и приобщаване (грижи за децата; социална закрила; обезщетения за безработица; минимален доход; доходи и пенсии за старост; здравеопазване; интеграция на хората с увреждания; дългосрочни грижи; жилищно настаняване за бездомни; достъп до основни услуги).

Предпоставки за създаването на Европейски стълб на социалните права

Могат да бъдат определени няколко групи фактори, които предпоставят нарастващата значимост на социалната политика и обосновават необходимостта от засилване на общите усилия за инициативи в социалната сфера на съюзно равнище.

- Устойчивата тенденция на застаряване на европейското население (Moraliyska, 2017);

- Все още непреодоляната висока безработица и социални последиствия от икономическата и финансова криза в периода 2007-2009 г.;

- Високият дял европейски граждани, попадащи в групата „в риск от бедност“;

- Запазващото се значително социално разделение (по отношение на доходите и социалния статус на гражданите, както и що се касае до социалните разходи), наблюдаващи се както между държавите членки, така и между регионите в тях;

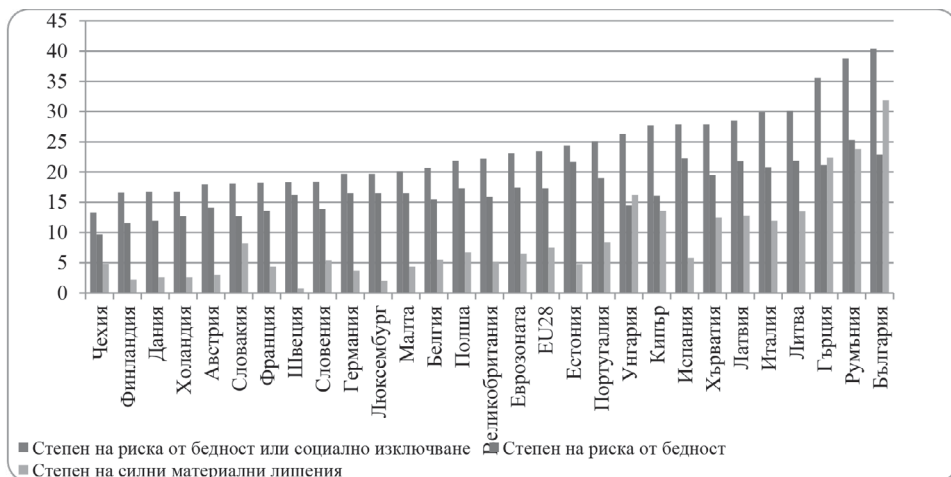
- Бързонастъпващата дигитална революция, налагаща нуждата от преструктуриране на икономиките, върху които промените имат силно социално въздействие.

Авторът идентифицира горепосочените предизвикателства като най-значими за бъдещото развитие на ЕС и определя последните три като обект на настоящия доклад.

- Оценка на социалния статус на европейските граждани и риска от бедност

За измерване на социалния статус на европейското население се ползват показатели от статистиката на ЕС, както и в създадената за целите на социалния стълб база, наречена „**Social scoreboard**” - набор от показатели, с които ще се следи изпълнението на заложените цели и напредъка на ЕС в 12 области, а резултатите ще се отчитат в европейския семестър за координация на икономическите политики (European Commission, 2018a).

Статистиката, която този набор от показатели ни дава, показва, че през 2016 г. един от всеки четирима души в ЕС (23,5% от населението на ЕС) е изложен на риск от бедност или социално изключване (Фиг. 1). В общия брой на населението на ЕС този дял съответства на около 118,8 милиона души. Това е по-малко от 2012 г. (24,8%), но на нивото от 2010 г., следователно не може да се регистрира значителен напредък.

Фигура 1. Условия на живот и риск от бедност в ЕС през 2016 г.

Трите показателя се дефинират по следния начин:

• **Степен на риска от бедност или социално изключване (At-risk-of-poverty or social exclusion rate - AROPE)** – хората, за които важат едно или повече от следните три условия: 1) сериозно материално лишени хора, ограничени от липсата на ресурси, което лишение се измерва по отношение на най-малко четири от следните девет позиции: Хората са неспособни да си позволят: 1.1. да изплащат навреме наема/ипотеката си/сметките си за комунални услуги; 1.2. да поддържат дома си топъл; 1.3. да посрещнат неочаквани разходи; 1.4. месо, риба/протеинов еквивалент всеки втори ден; 1.5. едноседмична почивка далеч от дома; 1.6. кола; 1.7. пералня; 1.8. цветен телевизор; 1.9. телефон (включително мобилен). 2) Живеят в домакинство с безработни или домакинство с ниска интензивност на труда, където хората в трудоспособна възраст (18-59 г.) са работили <20% от потенциалното им работно време през изминалата година; 3) Живеещ в домакинство с еквивалентен разполагаем доход под прага на бедност, определен на 60% от средния национален разполагаем доход.

• **Степен на риска от изпадане в бедност** Делът на лицата с еквивалентен разполагаем доход под прага на риска от бедност, който е 60% от средния национален разполагаем доход (след социални плащания).

• **Степен на силни материални лишения** Хората със силни материални лишения изпитват най-малко 4 от деветте следващи лишения и не могат да си позволят 1) да плащат наем / ипотека или сметки за комунални услуги 2) да поддържат дома си достатъчно топъл, 3) да се посрещат неочаквани разходи 4) да ядат месо, риба или протеинов еквивалент всеки втори ден 5) да си позволят една седмица почивка далеч от дома 6) кола 7) пералня, 8) цветен телевизор или 9) телефон (включително мобилен).

Заб. Няма данни за Ирландия

Източник: Eurostat (2018a). Social scoreboard

Равнището на детската бедност също остава високо. Тези деца имат ограничен достъп до здравни грижи, изложени са на по-висок риск от преждевременно напускане на училище, а по-късно, когато станат възрастни - на по-висок риск от безработица и бедност. През 2010 г. лидерите на ЕС поеха ангажимент да намалят броя на хората, изложени на риск от бедност, с 20 милиона души до 2020 г., но оттогава дори се наблюдава ръст на броя на хората в риск от бедност с 1,7 млн. По отно-

шение на борбата с бедността и равнопоставеността на малцинствата и рисковите социални групи също не е постигнат значителен напредък.

Особено тревожно е положението в България, където през 2016 г. 40,4% от населението е в риск от бедност и социално изключване, следвана от Румъния (38,8%) и Гърция (35,6%), а Чехия, Финландия, Дания и Холандия са най-успешните държави, в които 14-17,0% от населението е в риск от бедност и социалното изключване.

Подробен поглед показва, че една трета от младите хора на възраст между 18 и 24 години, една трета от хората с най-ниско средно образование и две трети от безработните в ЕС, са изложени на риск от бедност или социално изключване (Eurostat, 2018a).

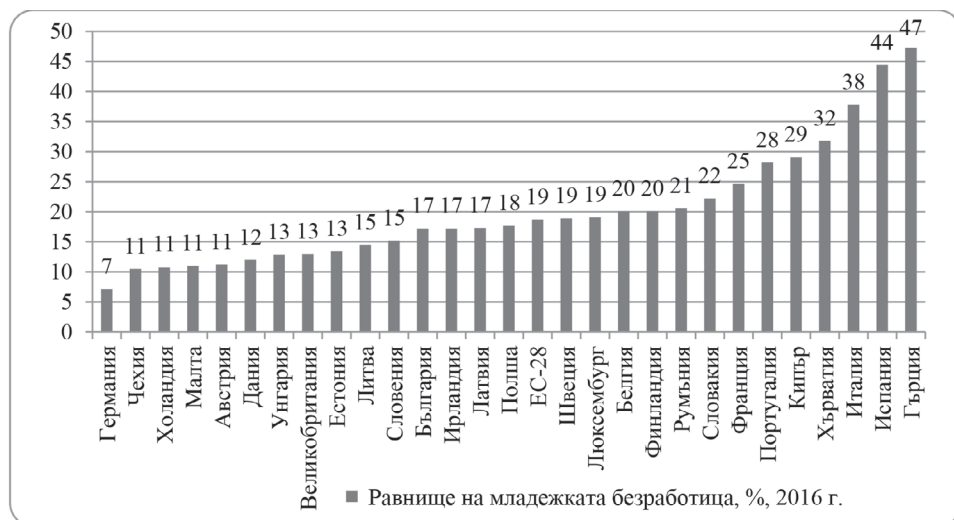
Делът на преждевременно напусналите образованието и обучението намалява от 2005 г. насам, но делът им остава значителен, особено в южните държави членки на ЕС. Най-висок той е в Малта (20%), Испания и Румъния – по 19%, а най-нисък – в Хърватия (3%).

Същевременно, въпреки намалението на дела на младите хора (15-24 години) в ЕС, които нито са в трудовата заетост, нито в образованието и обучението, остава висок и възлиза на 11,6% през 2016 г., като различията между държавите членки и тук се запазват значителни - от 4,6% в Холандия до 19,9% в Италия.

Подобни вариации между държавите членки се наблюдават и по отношение на заетостта. Тя нараства на европейско равнище през последните години, достигайки до 71,1 % през 2016 г., където водещи страни са Швеция (81,2%), Германия (78,6%) и Великобритания (77,5%), а на дъното на класацията отново са южните членки, сред които Гърция (56,2%), Хърватия (61,4%) и Италия (61,6%). През 2016 г. нивата на заетост бяха рекордно високи за повечето страни членки, като най-висока е тя сред високообразованите лица.

Въпреки, че равнището на заетост в България през 2016 г. (67,7%) не е далеч от средното за ЕС (71,1%), страната ни е на последно място по дял на лицата (на 100 желаещи да работят), които са участвали в мерки на пазара на труда за създаване и подпомагане на заетостта. През 2015 г. броят на участниците в такива мерки са били по-малко от 3% в България в сравнение с близо 50% или повече в Белгия и Дания.

Почти 7 пъти е разликата в дела на младежката безработица в Германия и Гърция, Фиг. 2.

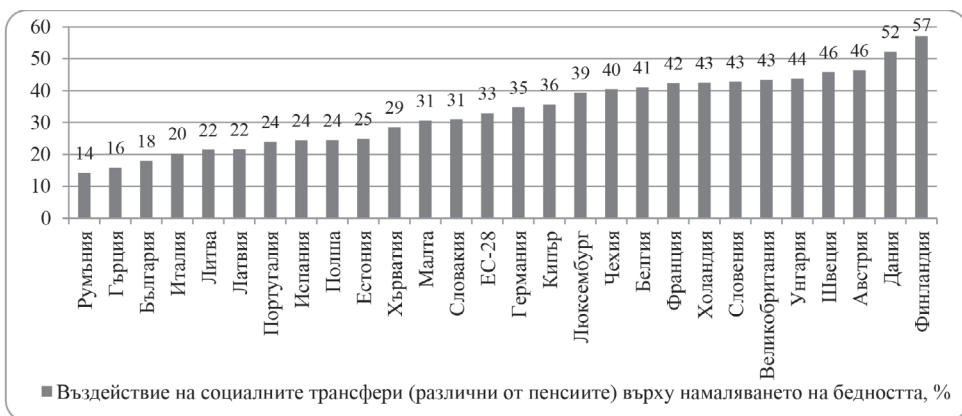
Фигура 2. Равнище на младежката безработица в ЕС по страни, % от общото население, 2016 г.

Заб.: Делът на младежката безработица се изчислява, като броят на безработните лица на възраст от 15 до 24 години се раздели на общото активно население от същата възрастова група.

Източник: European Commission (2018b). Social scoreboard

Шест пъти е разликата в равнището на работещите лица, изложени на риск от бедност в страните с най-добри постижения по този показател – Финландия (3,1%) и най-лош – Румъния (18,9%), средно за ЕС – 9,6%. Напред в класацията са Чехия (3,8%) и Белгия (4,7), а назад – Гърция (14,1%), Испания (13,1%). В България този показател възлиза на 11,4%.

Въпреки, че не е на дъното на класацията по този показател, през 2016 г. България еднозначно е на последно място по размер на възнаграждението за отработения труд (включва надници, заплати в брой и в натура, социалноосигурителните вноски на работодателите) - 4,6 € на час в България, при 43,3 € на час в Люксембург.

Фигура 3. Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността (%), 2016 г. *

Заб. *Намаляване на процента на риска от бедност, дължащо се на социални трансфери (изчислени, сравнявайки процентите на риска от бедност преди социалните трансфери с тези след трансферите, като пенсиите не се считат за социални трансфери при тези изчисления).

Източник: European Commission (2018b). Social scoreboard

В допълнение на това, страната ни е сред тези, в които социалните трансфери слабо спомагат за намаляване на бедността (Фиг. 3). Макар, че през 2016 г. социалните трансфери намалиха дела на хората в риск от бедност в ЕС с една трета (33,0%), това въздействие варира широко от 14,2% в Румъния до 57,0% във Финландия (В България - 17,9%).

Може да се заключи, че предизвикателствата пред ЕС, свързани със социалното благоденствие на неговите граждани, са многобройни и значителни. В особено висока степен този извод важи за южните страни и някои източни страни членки, сред които и България, която е държавата с най-висок дял от населението в риск от бедност и материални лишения.

Индекс на социалната справедливост

Определянето на термина „социална справедливост“ е обект на противоречия, тъй като концептуалните му рамки са широки и зависими от различни културно и културно-исторически ценностни системи. Моделът Social Inclusion Monitor Europe на Фондация „Бертелсман“ представя една модерна концепция за социална справедливост, която

се отнася до целта за реализиране на равни възможности и възможности за живот, способна „да събере консенсуса, необходим за създаването на устойчива социална пазарна икономика“ (Bertelsmann Stiftung, 2017). Този модел предполага, че създаването на социална справедливост зависи по-малко от компенсирането на социалното изключване, отколкото на инвестициите в приобщаването (социалното включване). Това означава, че вместо „равностойна“ преразпределителна справедливост, това понятие за справедливост се занимава с гарантирането на всеки човек на равни права и възможности за самореализация чрез инвестиции в развитие на индивидуалните му възможности. Всеки човек трябва да бъде овластен да се стреми към самостоятелен живот и по-широко обществено участие, без принадлежността към социалната му среда на произход да го ограничава.

Емпиричните данни за индекса на социална справедливост през 2017 г. показват следното:

- Социалната справедливост се подобрява леко, но с някои изключения резултатите все още са значително по-лоши от преди кризата. Подобреното в повечето държави членки на ЕС се дължи главно на възходяща тенденция на пазара на труда.

- През 2017 г. индексът е най-висок в Дания (7,4%), Швеция (7,3) и Финландия (7,1), а най-нисък – в Гърция (3,7), Румъния (4,0) и България (4,2). Средното за ЕС равнище е 5,9.

- Като цяло се отчита общоевропейско подобрение на нивата на заетостта, включително на младежката заетост, която въпреки това остава твърде висока в южните държави членки (Гърция, Италия, Испания) и на нива, по-високи от преди кризата;

- Рискът от бедност в ЕС намалява леко (23,5% през 2017 г.), но разликата между северна и южна Европа остава голяма (минимален напредък имат Гърция, Испания, Италия);

- За определени обществени групи (деца и младежи), рискът от бедност и социалното изключване е още по-висок - 26,5% (в Гърция и Испания - 37,5% и 32,9%, съответно);

- Запазва се тенденцията за голям, дори нарастващ брой хора, заети на пълно работно време, изложени на риск от бедност. Високоразвити страни членки като Германия също са засегнати от тази тенденция (през 2015 г. 7,1% от заетите на пълно работно време в Германия са изложени на риск от бедност, при 5,1% през 2009 г.), (Bertelsmann Stiftung, 2016).

Това означава нарастващ нископлатен сектор и сегментиране на пазара на труда в много държави;

- Високата младежка безработица остава структурен проблем в ЕС въпреки лекия спад. Подобно е и интегрирането на бежанците в трудовия пазар, което остава със слаби резултати дори в най-добре справящите се страни Швеция и Финландия (Bertelsmann Stiftung, 2017).

2. Запазващото се социално разделение между държавите членки и регионите

Стана ясно, че икономическите и социални показатели за стандарта на живот свидетелстват за разнородна ситуация в страните членки на ЕС. В допълнение на тях, налице са големи различия и в рамките на териториите на самите държави, като в по-бедните държави има сравнително богати райони (особено столиците) и обратно.

Като цяло, повсеместна е тенденцията доходът да е неравномерно разпределен. Утвърди се ситуацията 20% от най-богатите домакинства в ЕС да печелят средно над 5 пъти повече от най-бедните. Първенец в неравенството е България, където разликата е 7,9 пъти, а с най-ниско доходното неравенство е Чехия (3,5 пъти).

Неравенството в разполагаемия доход през последните години в ЕС се доказва и от коефициента на Джини, който през 2016 г. е 30,8, при 31,0 през 2015 и 2014 г.) и който не бележи сериозен спад през последното десетилетие (Eurostat, 2018b). Сред основните причини за различията са: историческото политическо и икономическо развитие на страните, различните традиции и постижения в икономическата и социална област, както и съществени различия в сферите на образованието и здравеопазването, в моделите на трудова заетост, в заплащането, доходите и системите за социална закрила.

Както стана ясно, и делът на хората, изложени на риск от бедност и социално изключване в ЕС е много висок - почти една четвърт от всички граждани, като различията по страни са значителни. По отношение на борбата с бедността и равнопоставеността на малцинствата и рисковите социални групи ЕС също не е постигнал голям напредък.

Видяхме, че има големи разлики по отношение на заетостта и безработицата (особено младежката) в отделните страни членки (Фиг. 3). Освен на пазара на труда, разлики има и в системите за социална закрила на държавите от гледна точка на политическите приоритети и бюджетите

им. През 2015 г. държавните разходи за социална закрила в ЕС са представлявали около 40 % от общия размер на публичните разходи, почти една пета от БВП. Осем държави членки (Финландия, Франция, Австрия, Дания, Италия, Швеция, Гърция и Белгия) са отделили най-малко 20 % от своя БВП за разходи за социална закрила (Европейска комисия, 2017в.). Социалните системи са отражение на различните традиции в тази област, по отношение на основните им параметри - размер и разпределение на бюджета, източници на финансиране, степен на покритие на рисковете сред населението и роля на социалните партньори, както и, разбира се, влиянието на съответното данъчното облагане.

Може да се заключи, че сериозните разлики между и в рамките на страните членки в социалния статус на гражданите остават сериозно предизвикателство пред държавите и ЕС. Наблюдаваните различия са свидетелство за липсата на икономическо и социално сближаване между страните, което би могло да има силни негативни последствия върху тях и Съюза като цяло. В своя позиция Европейският комитет на регионите припомня, че политиката на сближаване цели да гарантира еднакви условия на конкуренция, които позволяват на ЕС да се възползва изцяло от предимствата на единния пазар и възможностите на глобалната трансформация и отбелязва, че липсата на сближаване в Съюза може да доведе до увеличаване на икономическите и социалните неравенства между регионите и по-голямо напрежение между държавите членки, както и до разпадане на единния пазар и понеефективно икономическо управление на ЕС (Европейски комитет на регионите, 2018).

Работните места и социалната политика са и сред основните приоритети за европейците, като очакванията им са към всички органи - на местно, регионално, национално или европейско равнище. За над 8 от 10 европейци безработицата, социалните неравенства и миграцията са трите основни предизвикателства пред Съюза и очакват свободната пазарна икономика да бъде придружена от високи равнища на социална защита. За 7 от 10 европейци е приемлива идеята решенията в политиката за заетостта и социалната политика да се вземат както на национално, така и на съюзно равнище (Европейска комисия, 2017в.).

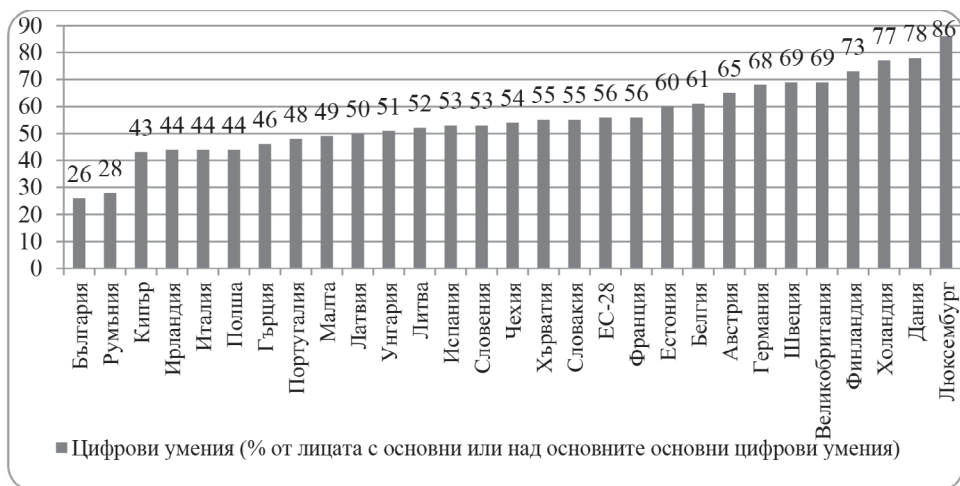
Засилването на икономическото, социалното и териториалното сближаване на ЕС е една от неговите основни цели (чл. 174 от ДФЕС), а политиката на сближаване е основната европейска политика за инвестиции, насочена към изпълнението на тези цели, но тя също така стимулира иновациите, смекчава последиците от асиметричните икономи-

чески сътресения, като гарантира публичните, ориентирани към растежа инвестиции в регионите, спомагайки за намаляване на младежката и дълготрайната безработица и насърчава социалното приобщаване. За съжаление, настоящият дебат за бъдещия бюджет на ЕС и дела на кохезионната политика в него показва, че най-вероятно бюджетът за тази политика, подобно на селскостопанската, която също спомага за преодоляване на различията, ще бъде намалена „умерено“ – с около 5 % (Европейска комисия, 2018).

3. Бързонастъпващата дигитална революция

Сред факторите, които оказват все по-силно влияние върху съвременните икономики и общества, са образованието и уменията. В тази област в ЕС също се наблюдават негативни тенденции. От една страна, около една четвърт от възрастното население на Съюза изпитва трудности при четене и писане или е с недостатъчни математически умения, а почти двойно повече хора нямат подходящи цифрови умения. От друга, основните умения на младите хора в ЕС се влошават (според резултатите от Програмата за международно оценяване на учениците - PISA) и много страни членки не напредват в намаляването на дела на учениците с ниски резултати в четенето, математиката и точните науки Европейска комисия (2017в).

Цифровите умения са от основно значение за създаване на икономика, основана на знанието и са все по-необходими в съвременния живот. Въпреки това, нивото на цифровите умения на населението са незадоволителни - през 2016 г. 44% от населението на Съюза не е имало основни цифрови умения (най-добре се представя Люксембург, където 86% от населението притежава такива умения, а най-слабо България - 26%), Фиг. 4.

Фигура 4. Цифрови умения (% от лицата с основни или над основните основни цифрови умения), 2016 г. *

Заб. *Показателят представлява дялът на хората с основни или над основните общи цифрови умения, изразени като процент от населението на възраст 16–74 години. Основните или над тях общи цифрови умения са двете най-високи нива на общия показател за цифрови умения, основан на дейностите на лицата на 16–74 г. в интернет в 4 области – информация, комуникация, решаване на проблеми, създаване на съдържание).

Източник: European Commission (2018a). Social scoreboard

Разнородно е и представянето на страните по Индекса за цифрова икономика и общество (DESI) на Европейската комисия, съставен индекс от пет измерения – свързаност, човешки капитал, използване на интернет, внедряване на цифрови технологии и цифрови обществени услуги. По този показател през 2017 г. България е на 27-мо място, въпреки напредъка в подобряването на цифровата инфраструктура за широколентов интернет и в предоставянето на свободно достъпни данни. Слаби са резултатите и по отношение на „цифровите умения“ и цифровизацията на стопанските и обществените услуги, което спира понататъшното развитие на цифровата икономика и общество в страната (Европейска комисия, 2017ж г.).

В ЕС съществува разбирането, че Съюзът може да има огромна полза от дигиталната революция и че цифровизацията на продукти и услуги може да добави над 110 милиарда евро годишни приходи за европейската индустрия до 2020 г. Но ЕС не е подготвен - само около 1

от 5 компании в ЕС са силно дигитализирани. Също така, около 60% от големите индустрии и повече от 90% от малките и средни предприятия се чувстват изостанали в цифровите иновации. Цифровата революция предоставя възможности за големите и малките фирми, но много от тях все още изпитват трудности да разберат в кои технологии да инвестират и как да осигурят финансиране за тяхната цифрова трансформация (European Commission, 2018c).

Предизвикателствата, произтичащи от дигитализацията, са свързани с:

- Промените в икономиката – в резултат от технологичния напредък, глобализацията и разрастването на сектора на услугите, водещ до реструктуриране на отраслите;

- Необходимостта работната сила да се приспособява към промените, новите бизнес модели и предпочитанията на потребителите и да придобие нови умения;

- Промени в трудовите отношения – все по-широкото навлизане на работата от разстояние, повече възможности за работа на свободна практика и за съчетаване на няколко работни позиции, по-голяма географска мобилност, но и риск от нарастващо поляризиране на пазара на труда, с все по-голяма неравнопоставеност при заплащането и обричане на нискоквалифицираните работници.

- Нови умения, изискващи модернизирани образователните системи и разширяване на програмите за учене през целия живот, улесняващи професионалната мобилност и преодоляване на несъответствията между търсенето и предлагането на умения.

Невъзможно е да се определи какво ще бъде цялостното въздействие на дигитализацията и Четвъртата индустриална революция върху икономиката и трудовите пазари. Очаква се то да бъде диференцирано според сектора и е трудно да се направят прогнози за конкретни последиствия върху различните професии, работни места и сектори.

Общият преглед на различните области на въздействие е както следва:

- създаване на работни места: нови сектори, нови продукти, нови услуги;

- промяна в работните места: цифровизация, интерфейс, нови форми на управление;

- закриване на работни места: автоматизация, роботизация;

- промяна на работните места: цифрови платформи, краудсорсинг, „споделена икономика“ (European Trade Union Institute, 2016).

Интересно е да се отбележи, че зад европейската средна стойност от 54% работни места „в риск“ отново стои поляризация - периферните държави биха били най-засегнати от компютризацията на заетостта - Румъния (62,0%), Португалия (59,0%), България (57,0%), Гърция (56,4%), а „центърът“ и северната част на ЕС ще бъдат по-малко засегнати - Германия (51,1%), Белгия (50,4%), Франция (49,5%), Холандия (49,5%), Швеция (46,7%). В този смисъл тази класификация съвпада с индекса за цифрова икономика и общество (DESI) – т.е. колкото по-нагоре е позицията на страната в индекса, толкова по-малко нейните работни места са застрашени от цифровизацията (European Trade Union Institute, 2016).

Тези ефекти от цифровизацията ще бъдат съпроводени с макроикономически въпроси, произтичащи от развитието на пазара на труда, заплащането, социалното неравенство, качеството на новосъздадените, променените или „изместените“ работни места и т.н. Основно притеснение е свързано с качеството на работните места в бъдеще от гледна точка на заплащането, сигурността на работното място и условията на труд. Необходимо е осъвременяване на социалните системи и тези за учене през целия живот. Постепенно ще бъдат въведени нови социални права, част от променящия се трудов свят, към който държавите не са добре подготвени да се адаптират. Това не е само въпрос на финансова устойчивост, но и на осигуряване на механизми за сигурност и нова защита.

Перспективи. Ролята на новия Европейски стълб на социалните права

Стълбът на социалните права на ЕС е стъпка в правилната посока. Макар, че той няма да може да реши разгледаните дотук социални проблеми в Европа, бидейки съсредоточен върху общи фундаментални права и принципи, неговото формулиране не само фокусира вниманието, а и окуражава и е стъпка към задължаване на държавите членки да създадат по-добри социални условия и възможности за своите граждани. Той ще помогне и за идентифициране на нуждите от реформи във важни области, въпреки че заради различните социални системи, държавите ще трябва сами да намерят своите решения.

Сферите на дейност за укрепване на социалната справедливост са свързани и е важно страните и институциите на ЕС да работят заед-

но, за което се очаква да допринесе и социалният стълб. Но не липсва и скептицизъм. Съществува риск от прекомерни очаквания, както и опасения, че правата са само преформулирани съществуващи такива (European Trade Union Institute, European Social Observatory, 2017). Стои и въпросът за правния статут и липсата на компетенции на ЕС в социалната област, които ограничават възможностите за прилагането на стълба, както и различните гледни точки на социалните партньори, които трябва да бъдат ключови играчи в изпълнението му.

Библиография

- Европейска комисия (2018). *Бюджет на ЕС: Комисията предлага модерен бюджет за Съюз, който закриля, предоставя възможности и защитава*. Брюксел, 2 май 2018 г.
- Европейска комисия (2017а), *Римска декларация 25 март 2017 г.* Декларация на ръководителите на Европейския съвет, Европейския парламент и Европейската комисия.
- Европейска комисия (2017б), *Бяла книга за бъдещето на Европа. Размисли и сценарии за ЕС-27 до 2025 г.* https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/bjala_kniga_za_bdeshteto_na_evropa_bg.pdf
- Европейска комисия (2017в). *Документът за размисъл относно социалното измерение на Европа*, COM(2017) 206 на 26 април 2017 г. https://ec.europa.eu/commission/files/reflection-paper-social-dimension-europe_bg
- Европейска комисия (2017г). *Изявление на председателя Юнкер относно създаването на Европейския стълб на социалните права*, STATEMENT/17/4706, Брюксел, 17 ноември 2017 г.
- Европейска комисия (2017д). *Европейски стълб на социалните права. Изграждане на по-приобщаващ и по-справедлив Европейски съюз*, https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_bg
- Европейска комисия (2017е), *Комисията представя европейския стълб на социалните права*, съобщение за медиите, Брюксел, 26 април 2017 г., http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1007_bg.htm
- Европейска комисия (2017ж). Профил на България съгласно доклада за напредъка на Европа в областта на цифровите технологии (EDPR), 2017 г. и Digital Economy and Society Index <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>
- Европейски комитет на регионите (2018). *Цената и рискът от липсата на сближаване: стратегическата стойност на политиката на сближаване за изпълнението на целите на Договора и справянето с новите предизвикателства пред европейските региони*. COTER-VI/040, 128-а пленарна сесия, 22 и 23 март 2018 г.

- Bertelsmann Stiftung (2017). Social Justice in the EU www.bertelsmann-stiftung.de
- Bertelsmann Stiftung (2016). Social Justice in the EU www.bertelsmann-stiftung.de
- European Commission (2018a). *European Pillar of Social Rights. Building a more inclusive and fairer European Union*, https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_en
- European Commission (2018b). Social Scoreboard, <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/social-scoreboard/#>
- European Commission (2018c). Digitising European Industry, 5 March 2018, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digitising-european-industry-2-years-brochure>
- European Commission (2015), *Speech: State of the Union 2015 – by European Commission President Jean-Claude Juncker*, Strasbourg, 9 September 2015, https://ec.europa.eu/commission/publications/state-union-2015-european-commission-president-jean-claude-juncker_en
- European Trade Union Institute (2016). *Digitalisation of the economy and its impact on labour markets*, Working Paper 2016.02, Brussels. ISSN: 1994-4446 (print), ISSN: 1994-4454 (electronic)
- European Trade Union Institute, European Social Observatory (2017). *Social policy in the European Union: state of play 2017 Eighteenth annual report*. Brussels. ISBN: 978-2-87452-467-7.
- Eurostat (2018a). Social Scoreboard. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/indicators/main-tables>
- Eurostat (2018b). Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey[ilc_di12] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_di12
- Moraliyska, 2017. A Look at Some of the European Union's Major Social Problems and Their Economic Impact, *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 5(3), 2017, 67-86 DOI: 10.15604/ejef.2017.05.03.006, www.eurasianpublications.com